

A budai „Tüzeső” ősnyomtatvány fakszimiléje

NYOMDÁSZATTÖRTÉNETI TÖREDÉKEK

Szerkeszti: Gécs Béla

Több mint huszonöt évvel ez előtt történt, hogy e sorok írója megcsodálhatta a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményében a világ egyetlen példányaként őrzött ősnyomtatványt, a „Tüzeső” fólió méretű kétrészes röplapot. Ez alkalomból merült fel a be-

cses ritkaságú – több mint négyszáz esztendeje nyomtatott – lap hasonló kiadása. E célból hozta le, gondosan becsomagoltan, Csomor Tibor, a könyvtár munkatársa Békéscsabára, a Kner Nyomdába – fakszimilenyomtatás előkészítésére.

Nyomdának – nyomdásznak ritkán adódó szép feladat ősnyomtatvány hasonló készítése. Amíg a fotóműhelyben folyik a reprodukciós felvétel, Csomor Tibor elmeséli a „Tüzeső” történetét.

A német nyelven írt, színezett fametszet felső része Pest és Buda sematikus látképét ábrázolja a tüzesővel. A fametszet Georg Machen (1556–1601) nürnbergi mester, kora híres festőjének munkája. A „Tüzeső” egy megtörtént esemény képzeletbeli rajzát ábrázolja – topográfiai hűség nélkül.

A krónika szerint, az 1578-as esztendő május 19-én, pünkösöd vasárnapján hatalmas vihar pusztított Budán, villámlás és mennydörgés kíséretében. Egy villám beleszapott a Zsigmondpalota előtti toronyba, s az ott raktározott lőpor felrobbant. Buda palotái, házai lángterében több ezer ember lelte halálát.

Buda helytartója ekkor Szokolli Musztafa basa volt, aki tizenkét évig – 1566–1578 között –, a leghosszabb ideig töltötte be ezt a tisztséget.

Nevéhez fűződik, mecsetek építése és a városfal emelése fűződik. Ő tett legtöbbet a budai basák közül a város fejlesztéséért. A krónika említést tesz, hogy keresztény temetést rendezett Zrínyi Miklósnak, nem engedve, hogy a szigetvári hős tömegsírba kerüljön. A természeti katasztrófát az intrikusok a

basa ellen használták fel. Elérték, hogy Murad, az akkor szultáni sultán a basát halálra ítélje, mert úgymond: a tűzvész Allah haragjában küldte Budára.

A tűzesőt ábrázoló látkép alatt ismeretlen című, háborús és természeti csapásokról szóló kéthasábos-csonka újságtörödéek látható.

A szöveg az 1300-as évektől kezdve végigköveti az egyes természeti csapásokat, leírja az üstökös megjelenését követő pusztulásokat. A közlemény abból a megállapításból indul ki, hogy Isten az emberiséget büneiért nemcsak a hit szavaival korholja, hanem a jelek és csodák által is figyelmezteti.

Ilyen figyelmeztetésnek tartja 1577 novemberének egy napját is, amikor Budán nemcsak szokatlan sötétség lett, hanem a Napon és a Holdon különös

változásokat is észleltek. Egy félelmetes üstökös jelent meg, amely szörnyű büntetéssel fenyegette meg a bűnös világot, bűnbánatra és irgalmasságra figyelmeztette az emberiséget, hogy a végpusztulás ne következzen be.

A 16–17. században nagyon sok ilyen tartalmú röplap jelent meg Európában. Fantasztikus metszetes képekkel tudósítottak a török hadjáratról és a török hódoltság területén történt eseményekről.

Valószínűnek látszik, hogy a metszet és az újságtörödéek egymástól függetlenül készültek. Csak később történt a kettő együttes megjelenítése – ezen az egyetlen, csak nálunk ismert példányon.

E ritka nyomtatvány négyévszázados korában is csodálni való. A metszet rajza, harmonikus pasztellszínei, az újságtörö-

dék kéthasábos gondos szedése és tördelése, a nyomtatás szakszerűsége avatja korának nyomdaremekévé.

Elkészült a felvétel, a „Tűzeső” visszaindul a fővárosba, hogy majd ismét elfoglalja helyét a gondosan őrzött értékes gyűjtemények között.

A „Tűzeső” fakszimiléje – az ősnymtatvány színűségével, ofszetnyomtatással, diósgyőri chamois papíron – kétezer példányban kinyomtatott, Békéscsabában a Kner Nyomdában.

A Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetsége Budapesten 1981-ben tartotta közgyűlését. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a rendezvény házigazdája, e ritka ősnymtatvány-hasonmással szerzett meglepetést és örömet a világ minden részéből ideérkezett könyvtárügyi szakembereknek.

Hozzon ki még többet a papírból: tervezze előre a problémamentes hajtogatást

A hajtogatáskor valójában megtörik, és meghajtják a papír alapszerkezetét. A papírostok nyújtása és összenyomása következtében a külső bevonat megtöredezhet vagy felszakadhat. Ha ez egy olyan papírfelületen történik, ahol kép van, láthatóvá válik az alsó papírréteg, rontva a kép hatását.

A papír minősége fontos szempont – ebben a kérdésben a papír beszállítójának tanácsai a mérvadók. Minél erősebbek a papír rostjai és minél jobb a papír és a bevonat közötti tapadás, annál kisebb eséllyel fordulhat elő töredezés. A rostok előállításánál használt módszer határozza meg azok erősségét: ha lehetséges, olyan papírt válasszon, amely kémiai úton előállított famentes rostokból készül.

Amikor a munkát nyomtatásra készítjük elő, figyeljünk arra, hogy a befejező hajtás párhuzamos legyen a száliránnyal – ez csökkenti a mechanikai igénybe vett rostok számát.

Miután a papírivek a kötésre kerülnek, a kitöredezés elleni legjobb szövetségesünk a bigelő gép. Alkalmazzuk szigorú szabályként, hogy a 150 g/m²-os és az azt meghaladó anyagokat bigeljük – ezáltal a hajtogatás egyenes marad, és csökken a kitörés esélye. A hajtogatást mindig szálirányban kell végezni, ellenkező esetben könnyen fordulhat elő kitöredezés.

Minél többet tudunk a papírról, annál jobb minőségű nyomtatványokat gyárthatunk. Így megrendelőink mindig elégedettek lesznek, és új megrendeléseket is szerezhetünk. A hajtogatás csak egyike azoknak a témaköröknek, amelyek a Hello „Coated Paper Guide” (Útmutató bevonat papírokhoz) CD-n szerepelnek. Ha mázolt papírokat használna vagy ha választani kíván közülük, látogassa meg a www.hellopaper.com honlapot, ahol letöltheti az útmutatót.